

REEKS

Oorsake bekyk

Groot dele van Suid-Afrika word jaarliks deur wegholveldbrande geteister. Veral boere word geraak en onberekenbare skade word aangereg. Talle hofsake is al gevoer weens veldbrande en goeie buurmanskap is ook al as gevolg daarvan vertroebel.

Hierdie reëks van drie artikels, wat weekliks in *Landbouweekblad* gaan verskyn, handel oor die algemeenste wyses waarop veldbrande ontstaan en versprei. Daar sal telkens na hofsake verwys word ten einde die

regsposisie te illustreer.

In die eerste artikel word 'n inleiding oor die regsimplikasies van veldbrande gegee. Weerlig, spontane ontbranding, brandstigting en beheerde brande wat buite beheer raak as oorsake van brande, kry ook aandag.

In die tweede artikel kom kookvure, rook, vullisverbranding en die uithaal van heuning as oorsake van brande aan die beurt. Die laaste artikel bespreek brande as gevolg van die gebruik van toerusting en werktuie;

treine en treinspore; kraglyne; vuurwerke, noodfakkels, vuurwapens en ammunisie; en smeulende materiaal.

Die artikels is geskryf deur mnr. John Smit, senior regsadviseur van die versekeringsmaatskappy Mutual & Federal, Kaapstad, en Christo Potgieter, direkteur van Honey Prokureurs, Kaapstad. Dié artikel het ten doel om inligting - en nie regsadvies nie - te verskaf. Kontak u regsadviseur vir regsadvies.

Groot plig rus op grondeienaars

Veldbrande bring nie net groot verliese vir boere mee met betrekking tot die skade wat gely word en die verlies aan inkomste nie, maar kan ook ernstige regsgevolge inhou.

Die ontstaan en verspreiding van baie veldbrande kon voorkom gewees het. Vuur is inherent gevaarlik en 'n grondeenaar op wie se plaas 'n brand woed, moet onthou dat 'n swaar verpligting op hom rus om te verseker dat omliggende grondeienaars nie skade ly as gevolg daarvan nie.

In die saak *Van Wyk vs Hermanus Municipality 1963 (4) SA 285 (KPA)* het die Hooggeregshof by monde van regter C.J. Watermeyer beklemtoon dat daar 'n swaar verpligting rus op iemand om te keer dat 'n vuur wat hyself aangesteek het, versprei. Wanneer iemand 'n gevaarlike taak onderneem, soos om 'n vuur aan te steek, is hy nalatig tensy hy die nodige kundigheid en toerusting het om dit te beheer.

Dertig jaar later het die Appèlhof in die saak van *Simon's Town Municipality vs Dewes 1993 (1) SA 191 (A)* by monde van

oud-hoofregter M.M. Corbett gewaarsku dat enigiemand wat 'n vuur in die oop veld aansteek, verplig is om alle redelike voorsorgmaatreëls te tref om dit te beheer en te keer dat dit verder versprei as wat beplan is.

Weens die inherent gevaarlike aard van vuur word 'n hoë standaard van sorg en versigtigheid gestel. Die betrokke persoon moet die nodige kundigheid en toerusting hê om die vuur te beheer. Veral wind hou gevaar in wanneer veld gebrand word omdat dit 'n brand maklik en vinnig kan laat versprei en buite beheer kan laat raak. Enige redelike persoon moet daarvan bewus wees, veral diegene wie se taak dit is om die verspreiding van veldbrande te voorkom deur brandstrokke te maak.

Hierdie swaar verpligting geld nie net vir 'n vuur wat deur 'n grondeenaar of bewoner self aangesteek is nie. Dit geld ook betreffende 'n vuur wat nie deur sy toedoen

op sy grond ontstaan of daarheen versprei het nie.

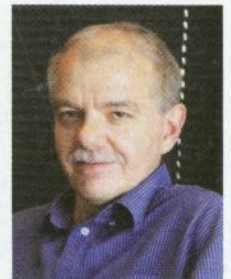
In die saak van die *Minister of Forestry vs Quathlamba (Pty.) Ltd. 1973 (3) SA 69 (A)* het die Appèlhof soos volg beslis: Sodra 'n grondeenaar of bewoner in 'n landelike gebied bewus raak daarvan dat 'n vuur op sy eiendom ontstaan het of daarheen versprei het en hy voorsien (of behoort redelikerwys te voorsien) dat dit kan versprei na en skade aanrig aan 'n ander se eiendom, vereis die Suid-Afrikaanse reg van hom om, met die middele tot sy beskikking, redelike stappe te doen om die brand te beheer of te blus.

In so 'n geval is daar derhalwe 'n verpligting op 'n grondeenaar om redelik op te tree in 'n poging om voorsienbare skade vir andere te voorkom.

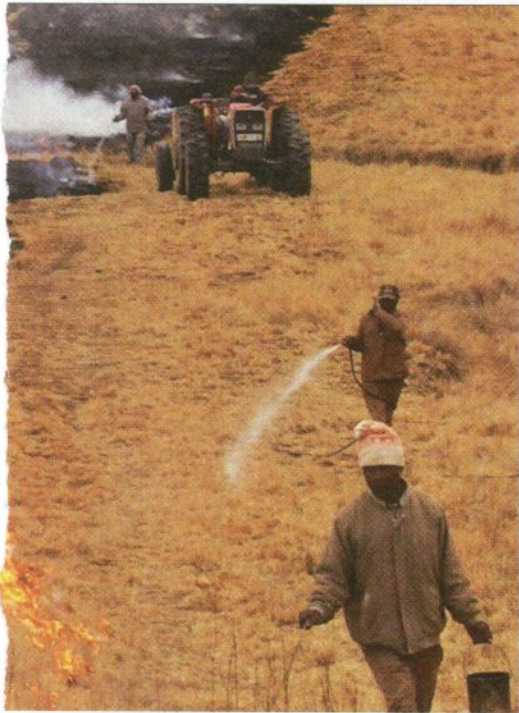
Sekere algemene oorsake van veldbrande word hieronder bespreek.

Mnr. John Smit

Mnr. Christo Potgieter

Weerlig

Dit is 'n algemene wyse waarop brande ontstaan, veral in gebiede waar gereeld donderstorms voorkom. Weerlig kan die veld aan die brand steek, maar kan ook op onregstreekse wyse 'n brand veroorsaak, byvoorbeeld deurdat 'n kraglym afgeslaan word sodat 'n brand ontstaan.

In ons reg word hierdie ontstaanswyse dikwels as *vis major* beskryf, met ander woorde dit is nie regsteekste wyte aan menslike optrede nie en is nie voorkombaar nie. Die verpligting wat rus op 'n grondeienaar of bewoner soos hierbo in die Quathlamba-saak beskryf, moet egter in gedagte gehou word. 'n Grondeienaar op wie se eiendom 'n brand deur weerlig ontstaan, is derhalwe verplig om, met die middele tot sy beskikking, redelike stappe te doen om die brand te beheer of te blus.

Spontane ontbranding

Hoewel hierdie 'n rare ontstaanswyse is, is gevalle al bekend waar brande begin het as gevolg van spontane ontbranding.

Sekere organiese materiaal gee hitte af tydens die ontbindingsproses daarvan. Ontvlambare materiaal wat daarmee in aanraking kom, kan aan die brand raak. Gevalle wat al voorgekom het, is kuilvoergate asook hope grondboondoppe, houtsaagsels, ensovoorts.

In die saak van *Durban City Council vs S.A. Board Mills Ltd. 1961(3) SA 397 (A)* het 'n brand op 'n munisipale vuilgoedhoop ontstaan. Die brand het vermoedelik as gevolg van spontane ontbranding ontstaan.

Beheerde brande, soos die maak van brandstoke, kan maklik buite beheer raak as die toestande nie gunstig is daarvoor nie. Daar rus verskeie verpligtinge op die grondeienaar wat sulke brande wil doen. (Foto: Jean du Preez)

Dit het na die eiser se naburige eiendom versprei en onder meer 'n fabriek beskadig.

Die hof het bevind dat die verweerder moes toegesien het dat daar geen ontvlambare materiaal, soos los papiere, kartonhouers of sementsakkies, op die vuilgoedhoop was wat aan die brand kon raak en deur die wind weggewaai word nie. Dit is bevind dat die verweerder nalatig was.

Brandstigting

Brandstigting is 'n algemene oorsaak van veldbrande. Daar kan verskeie motiewe wees vir brandstigting, byvoorbeeld arbeidsonrus. 'n Voorbeeld hiervan is die saak van *McMurray vs H.L. & H. (Pty.) Ltd. 2000(4) SA 887 (NPA)*.

In hierdie saak het die eiser skadevergoeding gevorder as gevolg van brande wat na bewering opsetlik deur werknemers van die verweerder op die verweerder se plaas veroorsaak is. Die verweerder was die eienaar van bosbouplantasies. Die brande het na die eiser se plaas versprei en daar skade veroorsaak. Die eiser het beweer dat die verweerder nalatig was deur dissiplinêre optrede toe te pas teen sy werknemers in die volgende omstandighede:

- Die verweerder het geweet dat toestande gunstig was vir die vinnige verspreiding van veldbrande;
- Die verweerder het geweet dat sy werknemers waarskynlik uit weerwraak teen tugoptrede brande op sy plaas sou stig; en
- Die verweerder het desnieteenstaande voortgegaan met tugoptrede wat gelei het tot die ontslag van sy werknemers.

Tydens die verhoor was die geskilpunte tot die volgende vroe beperk:

- Of die verweerder se afgedankte werknemers verantwoordelik was vir die stig van die brande;
- Of die verweerder se optrede om voort te gaan met die tugoptrede en die ontslag van die werknemers die brande en die gepaardgaande skade veroorsaak het;
- Of die verweerder se volharding met die tugoptrede en ontslag van die werknemers op die dag van die brande onregmatige op-

trede teenoor die eiser daargestel het.

Die hof het bevind dat, indien die verweerder se werknemers geweet het dat hulle nie gedurende die brandtyd getug of ontslaan sou word op grond van wangedrag nie, daar vir hulle geen motivering sou wees om produktief op te tree nie. Die bosboubedryf sou benadeel word indien die verweerder se optrede as onredelik gebrandmerk sou word.

Dit kon derhalwe nie gesê word dat die verweerder se optrede onredelik was ooreenkomstig die regsgevoel van die gemeenskap nie. Die eiser se eis is gevolglik van die hand gewys.

Beheerde brande wat buite beheer raak

Wegholveldbrande ontstaan dikwels deurdat beheerde brande (byvoorbeeld wanneer brandstoke gebrand word) buite beheer raak. Weens die inherent gevaarlike aard van vuur is dit noodsaaklik dat uiters versigtig te werk gegaan word wanneer 'n grondeienaar 'n beheerde brand op sy plaas doen.

Die saak van *Van der Eecken vs Salvation Army Property Co. and Another 2008 (4) SA 28 (TPA)* is 'n voorbeeld van 'n geval waar skade veroorsaak is toe 'n beheerde brand buite beheer geraak het. Die eiser het 'n aksie ingestel toe sy huis afgebrand het weens 'n brand wat ontstaan het op en versprei het vanaf die verweerdere se nabygeleë (maar nie aangrensende) eiendom. Die verweerdere het die vuur vir 'n beheerde brand aangesteek. Die vuur, wat deur die wind aangeblaas is, het buite beheer geraak en uiteindelik die eiser se eiendom bereik.

Die hof het bevestig dat daar 'n regsplig rus op grondeienaars in 'n landelike gebied om nie skade vir mekaar te veroorsaak deur nalatiglik toe te laat dat vure van hul eiendom versprei nie.

Die hof het beslis dat die verweerdere die regsplig verbreek het deur te versuim om:

- Hul bure in te lig van hul voorneme om beheerde brande aan te steek;
- Hul bure se toestemming te bekom of genoegsame kennis aan hulle te gee;
- Die brandgevaarindeks vas te stel; en
- Te verseker dat genoeg opgeleide mense teenwoordig is in die gebied van die beheerde brand.

Die toestande was voorts nie gunstig vir beheerde brande nie. Die hof het dus beslis dat die verweerdere nalatig was en derhalwe aanspreeklik om die eiser vir sy skade te vergoed. **LB**